

James S. Fishkin: *When the People Speak. Deliberative Democracy and Public Consultation*. New York: Oxford University Press, 2009. 236 s.

I James S. Fishkins nya bok *When the People Speak* kan man skönja två delar. En normativ diskussion kring demokratiska ideal och deras inbördes förhållande och en empirisk del där förverkligandet av deliberativ demokrati i form av deliberativa opinionsundersökningar (Deliberative Polls) diskuteras.

Ett genomgående tema i boken är diskussionen kring tre demokratiska värden: deliberation, politisk jämlikhet och deltagande. Dessa tre principer står i konflikt med varandra eftersom alla tre inte går att förverkliga samtidigt. Fishkin kallar detta ”the trilemma of democratic reform”. Om man uppnår två av dem undermineras möjligheten att åstadkomma det tredje. Man kan söka olika kombinationer och förklaringar men aldrig göra alla tre principerna rättvisa samtidigt. De tre principerna har att göra med hur medborgarnas åsikter bildas (deliberation), hur de fångas upp (deltagande) och hur de räknas (politisk jämlikhet).

Fishkin ser tre valmöjligheter när det gäller att förverkliga de tre demokratiska värdena. Om deltagande och jämlikhet kombineras är varje åsikt lika mycket värd och vi har en form av majoritetssamttycke. Det är dock samttycket från en ouppmärksam och möjligen manipulerad allmänhet. När jämlikhet och deliberation kombineras kan vi räkna med allmänhetens övervägda bedömning, med hjälp av valda representanter (t.ex. ett deliberativt minikosmos) men den stora allmänheten deltar inte. I det tredje fallet kombineras deliberation och deltagande. Vi kan med denna kombination förvänta oss ett ojämnt deltagande eftersom

vissa medborgare och intressegrupper tenderar att delta i större utsträckning. Utgående från förhållandet till dessa tre principer analyserar han fyra demokratiska teorier – konkurrensdemokrati, elitdeliberation, deltagardemokrati och deliberativ demokrati.

Boken inleds med en diskussion kring två av de demokratiska värden som enligt Fishkin utgör den ultimata kombinationen, nämligen att alla medborgare skall inkluderas (politiskt jämlikhet) och att de får möjlighet att verkligen tänka igenom de frågor de skall fatta beslut om (deliberation). Att kombinera dessa faktorer är förknippat med många svårigheter. Hur det låter sig göras är huvudtemat i boken.

Fishkin definierar deliberation som ansikte mot ansikte diskussion i vilken deltagarna medvetet lyfter fram underbygga argument och reagerar på konkurrerande argument för att komma fram till en övervägd åsikt när det gäller att hitta lösningar på gemensamma problem. Ett orosmoment är att de sociala förhållanden som vi är vana vid i vår demokrati inte lämpar sig för deliberation. Om den sociala kontexten inbegriper för många människor är deliberation inte möjlig.

Inklusion definieras här utgående från principen om politisk jämlikhet eller massdeltagande. Politisk jämlikhet uppnås när alla har en likvärdig chans att bli utvald eller när varje medborgares röst är lika mycket värd. Utan massdeltagande är dock denna form av inklusion tunnare och mer teoretisk. Massdeltagande i form av röstning kan å sin sida bryta mot principen om politisk jämlikhet då valsysteem kan missgynna vissa grupper eller geografiska områden (olika storlek på valkretsar och olika antal mandat).

I motsats till många deltagardemokrater anser Fishkin att deltagande i sig inte har någon utbildande effekt. Då många medborgare deltar samtidigt blir deltagandet betydelselöst. Deltagandets huvudsakliga syfte är att alla får möjlighet att delta och uttrycka sitt samtycke. Ur politisk jämlikhets synpunkt är deltagande önskvärt eftersom alla deltar och allas röst räknas lika. Ifall en utbildande effekt eftersträvas borde man direkt ta sikte på deliberation. Om deltagande inte inbegriper diskussion är det inte självklart att deltagandet får någon utbildande effekt.

Varför är det så svårt att uppnå deliberation och jämlikhet samtidigt? Fishkin tar upp fyra problem. För det första är medborgarna omotiverade att skaffa sig information och kunskap om politiska frågor. Forskarna kallar det ”rationell okunskap” (rational ignorance) vilket innebär att om man inte vet att ens åsikt kommer att ha någon betydelse så väljer man att sätta sin tid på saker som man verkligen kan påverka och där ens åsikt verkligen har en betydelse. För det andra presenterar vanliga opinionsundersökningar en icke-genomtänkt opinion och en opinion där medborgarna ”tvingats” till en åsikt även om de egentligen inte har någon eftersom de inte alls tänkt igenom frågan innan. I en vanlig opinionsundersökning väljer okunniga medborgare ofta ett svarsalternativ på måfå eftersom de inte vill framstå som dumma. För det tredje diskuterar medborgarna sällan politik och när de gör det så gör de det i huvudsak med likasinnade. Dagens teknik och internet har gjort att medborgare kan läsa om frågan och förkovra sig i den på internet istället för att diskutera den med andra, vilket kan medföra att

diskussioner med människor av annan åsikt blir ännu mer sällan förekommande. För det fjärde är den allmänna opinionen sårbar för manipulation. En selektiv framställning av fakta utan en kontext där dessa fakta kan jämföras med andra fakta kan ge förespråkare för olika åsikter möjlighet att manipulera opinionen.

Det finns forskare som anser att det inte spelar någon roll att allmänheten har dålig kunskap om politiska frågor. I vardagen fångar medborgarna upp bitar av information (sk. shortcuts) som hjälper dem att få den kunskap de behöver om politiska frågor. En del forskare anser också att vi klarar oss utan en upplyst allmän opinion. Istället kan allmänheten delas upp i ”issue publics” och engagera sig i frågor som intresserar och angår dem, t.ex. jordbrukare och jordbrukspolitik. Om vi lämnar styret till dem som är intresserade av frågan finns det dock en risk att vi får minoritetsstyre. Det finns också liten anledning att tro att de minoriteter som genom självselektion engagerar sig i en fråga bryr sig om att ta resten av väljarkårens behov i beaktande.

Fishkin drar ofta paralleller till antikens Aten men betonar att den antika atenska demokratin ofta idealiseras. Antikens Aten hade samma problem som dagens demokrati, nämligen ett stort antal medborgare som skulle träffas för att diskutera ansikte mot ansikte. I detta samhälle var dessutom en stor del av medborgarna exkluderade från deltagande. Det speciella var att man kombinerade två centrala idéer, nämligen slumpmässigt urval och deliberation. Denna kombination har fått ett förnyat intresse i och med det växande intresset för deliberativ demokrati.

Enligt Fishkin kunde idealet vara att förverkliga deliberation och politisk jämlikhet i dagens samhälle genom representativa mikrokosmos. I ett s.k. representativt minikosmos har varje medborgare lika stor chans att bli inkluderad vilket gör att även om jag inte blir utvald kommer de utvald jag skulle föra fram sannolikt att presenteras av dem som deltar. Det kunde ge en bild av vad hela befolkningen skulle tycka om de hade lika goda möjligheter att väga argument mot varandra och reflektera över frågan.

Fishkin är mannen som utvecklat deliberativa opinionsundersökningar. Den första hölls år 1994 i Storbritannien. Sedan dess har över 40 deliberativa opinionsundersökningar hållits i olika delar av världen (USA, Europa, Asien, Australien). Syftet med en deliberativ opinionsundersökning är att visa vad allmänheten skulle tycka, om de var mer informerade och hade bättre möjligheter att överväga den aktuella frågan. I deliberativa opinionsundersökningar kombineras slumpmässigt urval och deliberation. Efter en inledande traditionell opinionsundersökning inbjuds deltagarna att under ett veckoslut träffas och diskutera en politisk fråga (som valts på förhand). Deltagarna får balanserad information, diskuterar i små grupper under ledning av en facilitator och har möjlighet att ställa frågor till experter och politiker. Efter veckoslutet mäts deras åsikter på nytt. Resultat från deliberativa opinionsundersökningar har visat att övervägda åsikter skiljer sig från ”top of the head” åsikter. För en mera grundlig genomgång av hur en deliberativ opinionsundersökning förverkligas i praktiken kan en hänvisning göras till hans tidigare verk, t.ex. *The Voice of the People. Public Opinion and Democracy* (1995).

Som ett tankeexperiment har Fishkin även, tillsammans med Bruce Ackerman, utvecklat ”Deliberation Day”. Detta skulle vara en nationell högtidsdag och infalla två veckor före stora primärväl och medborgarna skulle samlas i små grupper över hela nationen för att deliberera. Formatet skulle i stort vara detsamma som för deliberativa opinionsundersökningar med den skillnaden att alla medborgare skulle inkluderas.

I boken beskriver Fishkin en deliberativ opinionsundersökning som nyligen genomfördes i Kina. Fishkin beskriver hur deliberation ter sig under svåra förhållanden såsom utanför ett etablerat demokratiskt system (ex. Kina), i delade samhällen (ex. mellan aboriginer och australiensare i Australien, katoliker och protestanter i Nordirland), i virtuella rum och i multinationella sammanhang (ex. på europeisk nivå).

Eftersom så många deliberativa opinionsundersökningar hållits kan Fishkin dra en del generella slutsatser. Han noterar att deliberativa opinionsundersökningar har följande effekter: åsiktsförändringar, förändringar i röstningsintention, ökad information och kunskap, ”bättre medborgerliga färdigheter”, ökad homogenitet gällande gruppens preferenser, förändringar i den allmänna diskussionen (pga. ökad uppmärksamhet från politikerna, mediebevakning av deliberationen) och förändringar i den förda politiken. Även om Fishkin diskuterar risken att en eller några personer och deras argument blir dominerande i gruppen och risken att en grupps åsikter polariseras och blir mer extrema än de var innan deliberation så finner Fishkin inga tecken på detta i sina analyser av deliberativa opinionsundersökningar. Fishkin visar också på ett trovärdigt sätt att deliberativa opinionsundersökningar kan ha dessa påstådda positiva effekter.

Boken är välskriven och innehåller både intressanta normativa diskussioner och presentationer av empiriska resultat. Resonemanget kring demokratins trilemma känns igen från en del tidigare verk såsom *The Voice of the People* (1995) och *Deliberation Day* (2004) men resonemanget är här mera utvecklat och genomsyrar hela boken. Fishkin har en imponerande samling empiri att falla tillbaka på och resultaten får därför en viss tyngd.

Fishkin skriver redan i förordet att syftet med boken inte är att presentera några verkliga analyser och detta saknar jag. Han skriver att han tillsammans med sin kollega Robert C. Luskin förbereder en empirisk bok och denna är något att vänta på. En systematisk analys av de deliberativa opinionsundersökningar som hållits kommer att vara både intressant att läsa och värdefull för den fortsatta forskningen om deliberativ demokrati i praktiken. Robert Luskin har varit Fishkins parhäst i förverkligandet av deliberativa opinionsundersökningar runtom i världen och de har publicerat många gemensamma artiklar.

Till boken finns en DVD, *Europe in one room* som handlar om den europeiska deliberativa opinionsundersökningen ”Tomorrows Europe”. Om man vill se hur en deliberativ opinionsundersökning går till i praktiken är DVDn sevärd eftersom den är välgjord och innehåller intervjuer och samtal med såväl James Fishkin och Robert Luskin och medborgare som deltog i den aktuella deliberationen.

Till bokens fördelar hör definitivt den intressanta normativa diskussionen och det relativt uttömmande resonemang-

et kring de nämnda demokratiska principerna. Normativa teoretiska problem diskuteras med en uppenbar vilja att belysa en del av de dilemman som finns i demokratisk teori och praktik. Det jag saknade i boken var ett lite mera kritiskt förhållningssätt till dels deliberation överlag och dels till deliberativa opinionsundersökningar som metod. Inga svagheter med metoden diskuteras överhuvudtaget, t.ex. huruvida röstning som beslutsmetod faktiskt i alla avseenden är bättre än ett gemensamt ställningstagande.

MARINA LINDELL